

МОВА УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ В ПОЛЬЩІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ «НАШОГО СЛОВА» І «БЛАГОВІСТА»)

Оксана Баранівська

Ягеллонський університет (Польща)

Streszczenie. W artykule przeanalizowano język prasy ukraińskiej w Polsce (na podstawie dwóch periodyków). Szczególną uwagę zwrócono na osobliwości leksykalne, słowotwórcze, morfologiczne i składniowe. Na przykładach zaczerpniętych ze stron czasopism „Nasze Słowo” i „Błahowist” pokazane zostały odchylenia od norm gramatycznych i leksykalnych.

Słowa kluczowe: prasa ukraińska, normy językowe, odchylenia od normy

Українська преса в Польщі, як і преса в будь-якій іншій країні, відіграє важливу роль у збереженні самоідентичності українців поза межами України, віддзеркалює історичні, націєтворчі проблеми українців, які проживають (радіше опинилися) поза своєю етнічною батьківщиною. Українська нацменшина, яка дуже розсіяна по Польщі, завдяки періодичним виданням має можливість ознайомитися із життям своїх співвітчизників у кожному куточку Польщі, а також українців в Україні. Власне періодика, видавнича діяльність, заклади освіти є вагомими чинниками національного самозбереження.

Узагалі роль української преси за кордоном є надзвичайно важливою, оскільки вона є невід’ємною частиною суспільного життя української етнічної спільноти.

У нашій статті ми хотіли б зупинитися на українській періодиці в Польщі. Загалом образ періодичного видання, його характерна модель створюються різноманітними чинниками, зокрема графічними засобами оформлення, які є характерні для кожного журналу чи газети, сталістю основної тематики. Кожен випуск є по-своєму оригінальний, а це залежить від можливостей видавця (редакції) – як матеріальних, так і інформаційних, від специфіки (наприклад, спеціальний випуск відрізнятиметься від звичайного, традиційного).

Перед тим, як перейти до основної теми – мови преси, – варто зупинитися на одному аспекті – творчій праці журналіста, всіх тих, хто творить ці вісім чи дванадцять сторінок для своїх читачів. І тут також треба розмежувати українського журналіста в Україні і українського (чи польського) поза її межами.

Сьогодні нам непросто уявити умови, в яких творилася українська преса в Польщі, але легко зрозуміти причини, що привели до її заснування. Як зазначає львівський дослідник Тарас Балда, «це було фанатичне бажання висунути українську громаду в тій чи іншій частині світу на вищий щабель розвитку, допомогти новоприбулим землякам у незнайомому чужомовному середовищі»¹ (додамо, останнє є актуальне і сьогодні).

Ми зупинимось на двох періодичних виданнях, що виходять у Польщі (є всепольськими, не регіональними). Це, зокрема, тижневик «Наше Слово» (1956 рік заснування, наклад $\approx$ 5 тис. примірників) і місячник «Благовіст».

У Польщі також виходять:

Бесіда – лемківський тримісячник, $\approx$ 500 примірників;

Над Бугом і Нарвою (з 1991 р.) – двомісячник, який видає об'єднання українців Підляшшя ($\approx$ 2 тис. примірників);

Ватра – кварталник (з 1990 р.), $\approx$ 1 тис. примірників;

Перемиські дзвони і Благовіст, які видає Українська греко-католицька церква.

До уваги візьмемо лексичні, граматичні і правописні норми. Зрозуміла річ, що в нашій статті це не буде критика чи спеціальне виявлення помилок. Це радше описовий (оглядовий) аналіз. Тим паче, що підходимо з розумінням до того, що найчастіше ці періодичні видання редагують, дописують до них не випускники українських університетів. Це по-перше. По-друге, а це спостерігається передовсім на лексичному рівні (рідше на інших. Нижче подамо приклади), трапляється так, що слово чи словосполучення настільки вже увійшло до лексичного складу і закоренилося у свідомості носіїв, що вважати це помилкою немає сенсу. Тобто введення нового слова до реєстру може викликати звичайне непорозуміння. Наприклад, поширеним є *Управа Гуртка (українців)*.

Кожне з цих періодичних видань «прив'язане» до певного – свого – читача. Тут універсальним, щоправда, є «Наше Слово». Обидва періодичні видання – різні. «Наше Слово» – український тижневик, «Благовіст» – місячник Української греко-католицької церкви в Польщі. Зрозуміло, що тематика пропонованих текстів відмінна. «Наше Слово» охоплює і політичні, і економічні, і культурні новини; на шпальтах цієї газети є історична сторінка, лемківська, і, як прийнято в багатьох періодичних виданнях, – сторінка з оголошеннями. Натомість «Благовіст» – з огляду на його призначення (це ж більш вузькоспеціалізоване видання порівняно з «Нашим Словом») – подає звернення (наприклад Комісії УГКЦ), привітання (наприклад Блаженнішого Любомира), послання (Ієрархів УГКЦ в Польщі, наприклад, на Різдво Христове), постанови (наприклад Митрополичого Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архієпископства УГКЦ)

¹ Т. Балда, *Український журналіст в умовах еміграційного середовища: мотивація творчості*, [w:] „Вісник Львівського національного університету. Серія Журналістика” 2007, вип. 30, с. 153.

тощо, а також тексти релігійної тематики (інколи публіцистичні, інколи наукового характеру).

Аналізуючи нормо- / слововживання обох періодик, зазначимо передовсім таке:

– наявність полонізмів (кальок). У «Нашому Слові» рідше (порівняно з «Благовістом»), але трапляються. Наприклад:

*Науковим опікуном і промотором (плеоназм! – О. Б.) праці був проф. др габ. Міхал Петшак (НС, 22.02.09, с. 4); У відставку 12 лютого подався міністр фінансів В Пинзеник (НС, 22.02.09, с. 5) (тут калька з польської *подаł się do dymisji*); В кожному селі якоюсь мірою **знаходиться** українська **людність** (НС, 22.02.09, с. 1). Так само колонка (рубрика) в «Нашому Слові» – «**Праця** в Польщі» (замість *робота*).*

У «Благовісті»: *Останніми місяцями у Гіжицьку **мали місце** знаменні події, важливі не тільки для місцевих мешканців, але й для **цілої** нашої громади (Бл., № 8–9, 2008, с. 5); На **осібну** увагу заслуговує його назва (Бл., грудень–січень, 2008, с. 3); Перші 2 тижні нашої спільної праці це були доповіді на тему функціонування місцевого самоврядування Польщі, організації спільної опіки, **праці** місцевих ЗМІ, охорони **натурального** середовища, способів позискання грошей для реалізації власних проектів та основи функціонування Європейського Союзу (Бл., грудень–січень, 2008, с. 9).*

Словотвірні особливості.

Закінчуючи курс, його учасники зустрілися на підсумовуючій конференції

і

Крім того, ЄС виграє, коли всі країни, які впродовж історії творили онови Європи, будуть належати до однієї структуральної одиниці (Бл., грудень–січень, 2008, с. 9 – обидва приклади).

У «Нашому Слові»: *У таких ситуаціях існував обов'язок точно описати ділянки та внести зміни у кадастральних книгах (НС, 22.02.09, с. 1). Хоч у тому самому номері вживають також кадастрові книги (с. 1).*

Обидві газети вживають форму *перемиський*, зрештою, виходить часопис «Перемиські дзвони», про який згадувалося вище. Форма *перемиський* фактично є єдиним прикметниковим утворенням від *Перемисьль*, оскільки нам не вдалося зафіксувати форми *перемисьльський*, яка є нормативною за «Українським правописом».

Морфологічні норми.

Відхилення трапляються передовсім в іменниковій парадигмі, наприклад:

За надання цінних матеріалів і інформацій автор дякує голові... (НС, 22.02.09, с. 7)

чи

Брав участь в організованій цим бюро колективній міжнародній виставці «Знаки тотожності», яка завершилася кілька днів тому (НС, 25.01.09, с. 10).

Порушення синтактичних норм спостерігаються, приміром, при неправильному виборі прийменника (керування):

*Її (виставки) провідною ідеєю була спробою відповіді на питання: чи мистецькі індивідуальності вміють захиститися **перед** глобалізацією, чи їх можна розрізнити (НС, 25.01.09, с. 10).* Тут узагалі бачимо нагромадження іменників у реченні.

Інколи порушений порядок слів у реченні, який радше для публіцистичного стилю не характерний:

Сподівалися вони уміщення в майбутньому законі, що мав унормувати відносини між державою і Православною церквою (НС, 22.02.09, с. 4);

Довідалися (лекс.) *ми* про його (Прохаська) працю в часописі «Червер», де він дебютував (НС, 13.01.08, с. 8);

Правда, дискусії ці децю менш помітні, ніж декілька років тому (Бл., лютий 2009, с. 7);

Пішли ми, очевидно, й на кладовище, а передусім до греко-католицької церкви св. Миколая, де зустрілися з парохом о. Романом Ткачиком (Бл., № 8–9, 2008, с. 5). У цьому прикладі замість очевидно повинно бути звичайно.

Спостерігається уживання пасивних конструкцій:

Запитаний про це, відповідь: «Ботаніки є різні, деякі замінюються у філософів» (Бл.).

Варто сказати про те, що інколи неправильні конструкції потрапляють до часописів, газет з інших джерел, на які подаються покликання. Наприклад, «Наше Слово» використало матеріали із сайту Польського консульства у Львові, де написано таке:

Скласти внесок про Карту поляка можуть особи, які мають в Україні статус особи без громадянства (НС, 25.01.09, с. 4).

Також потрібно звернути увагу на правописні норми. Чинного українського правопису дотримується «Наше Слово», натомість у «Благовісті» трапляються написання за новим проектом українського правопису. Наприклад:

За так цінну ініціативу всі учасники зустрічі, а перш за все студенти українознавства, складають велике спасибі організаторам (Бл., грудень 2007 – січень 2008, с. 7). Тут ще інші відхилення від норми – *так цінну і складають спасибі* (краще *щирі подяку*); *Нещодавно відбулася зустріч з видатним представником «станіславського феномену», членом Асоціації українських письменників Тарасом Прохаськом* (Бл., там само)

або

Патріярх Любомир наголосив: «Таким чином, куди б не поїхали діти князя Ярослава, вони всюди почувалися як вдома (Бл., грудень 2007 – січень 2008, с. 9).

На шпальтах української преси, зокрема «Нашого Слова», можемо натрапити на скорочення *м.р.*: *Ольштинська Окружна прокуратура 27 листопада м.р.* закінчила слідство у справі Європейського центру вишколу молоді в Гурові-Главецькому (НС, 25.01.09, с. 6), а також назви осіб за професією, посадою, які в українській мові мають тільки форму чоловічого роду (жіночого хіба що в розмовному стилі). Наприклад:

Заяви у Найвищу контрольну палату (НК) про необхідність перевірки в Європейському центрі вишколу молоді [...] внесла депутатка з Клубу Громадянської платформи Лідія Старонь (НС, 25.01.09, с. 6).

Можна помітити непослідовність у написанні назв польських газет чи журналів, а також організацій, зокрема подається транслітеровано форма або оригінальна (раз так, раз так), тобто польською мовою. Наприклад, «Наше Слово» подає латинкою, тобто в оригінальному записі – *голова Товариства «Wspólnota Polska», «Nasz Dziennik»* (НС, 25.01.09, с. 9), інколи спочатку подається українською мовою, а в дужках – оригінальний запис: *Об'єднання «Вовк» (Stowarzyszenie «Wilk»), Об'єднання Туринське (Stowarzyszenie «Turzańsk»)* (НС, 22.02.09, с. 7) чи *редактор часопису «Przegląd Prawosławny»* (НС, 25.01.09, с. 2) або *Самоврядні апеляційні колегії (Samorządowe Kolegia Odwoławcze)*. Натомість у «Благовісті» можемо натрапити на *Тижоднік повшехни* – назва написана кирилицею (без оригіналу).

Якщо говорити про лексику, то в «Нашому Слові» більше запозичень, ніж у «Благовісті». Зрозуміла річ, що це пов'язано з тим, що перше періодичне видання охоплює ширше коло питань, зокрема політичних і економічних, тому і використовує, наприклад, багато інтернаціоналізмів:

Лідер комуністів П.Симоненко впевнений, що результати цієї акції примусять ВР не тільки розпочати офіційну процедуру імпичменту президента В. Ющенко, а й негайно відсторонити його та олігархічно-націоналістичне оточення від влади (НС, 22.02.09, с. 5); *Важко сказати, що далі з експлуатацією самого шельфу (там само); Україна не може відновити транзит російського газу, поки не буде підписаний технічний контракт про його транспортування* (НС, 25.01.09, с. 5).

Інша річ, що деякі рубрики «Нашого Слова» підготовлені на основі українських інтернет-видань. І ці тексти інколи відрізняються від тих, що їх пишуть власкори «Нашого Слова».

Натомість більше кальок з польської знаходимо у «Благовісті».

Якщо ж порівнювати синтаксичні особливості обох періодичних видань, то на основі фактичного матеріалу можемо зробити такі висновки.

«Наше Слово» містить більше багатокомпонентних конструкцій з різними видами зв'язку і складнопідрядних речень. Наприклад:

Радісна вістка для усіх, хто цікавиться долею і станом здоров'я 20-літньої Оксани Проць з України, яка в листопаді минулого року внаслідок вибуху у її квартирі газового балону, отримала сильні опіки і в тяжкому стані була перевезена у варшавську лікарню: дівчина 4 лютого вийшла з лікарні додому (НС, 22.02.09, с. 2), Афанасьєв наголошує, що Росія дійсно переживає поважну кризу, передовсім унаслідок авторитарної політики Путіна, та водночас як Росія, так і Путін продовжують традицію експансивної і антидемократичної політики, що становить реальну загрозу для власного суспільства, сусідів і, врешті-решт, глобальної стабільності. (НС, 22.02.09, с.11).

У «Благовісті», порівняно з «Нашим Словом», переважають прості речення:

Церкви є свідками нашого існування, а одночасно показують на зміну соціальної структури нашого населення (Бл., № 5–6, с. 3); Священнослужителі наголосили на необхідності збереження природи як Божого творіння (там само); Важливою суттєвою подією в житті парафії стало рішення про будову власного храму. Його результатом стало відкуплення у 1996 р. від міста колишнього пожежного будинку й перебудування його на церкву. Перша Літургія у ремонтваному ще храмі відбулася 27 червня 1998 р. (Бл., грудень 2007 – січень 2008, с. 4).

Характерні також і складнопідрядні речення:

У ці руїни зайти треба, щоби наочно переконатися що Міли люди зробити з сакральної будівлі в не аж так давноминулих часах Радянського Союзу (Бл., № 2, 2009, с. 5); З гордістю презентую церкву, яка знаходиться у повністю перебудованому комплексі старої винарні. Зокрема цікавий тут підвал, де парафія організувала модерно обладнаний зал зустрічей (Бл., № 5–6, 2009, с. 3).

Так само «Благовіст» багатий на цитати, на речення з прямою мовою. Звичайно, це пов'язано зі специфікою газети (наприклад, цитати Євангелій чи привітання або звернення духовних осіб).

Таким чином, наше дослідження засвідчило, що мова української преси в Польщі (на прикладі двох періодичних видань) має дві складові (на щастя, непропорційні): з одного боку вона опирається на норми, характерних для сучасної української періодики, а з другого (меншою мірою) – відчуває на собі вплив польської мови (вживання лексичних і граматичних кальок). Та, незважаючи на останній аспект, зазначимо, що важко і, мабуть, недоречно та несправедливо вимагати від редакторів, журналістів бездоганних текстів у польському середовищі. Будьмо щирими і відвертими: деякі українські видання теж інколи грішать, використовуючи росіянізми або не дотримуючись правописних чи лексичних норм, а це іноді призводить до ляпів.

Тож будемо сподіватися, що в українській пресі в Польщі є майбутнє. А міжмовні контакти, вплив державної мови (в нашому випадку польської) на мову нацменшини (українську) був, є і буде, це фактично неминуче явище. І якщо в усному мовленні воно спостерігається досить часто, то періодика подає нам певною мірою «очищений» від невмотивованих кальок (полонізмів, росіянізмів) варіант, який повинен слугувати зразком для вивчення мови.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ:

НС – Наше Слово

Бл. – Благовіст

THE LANGUAGE OF THE UKRAINIAN PRESS IN POLAND (STUDY BASED ON „NASHE SLOVO” AND „BLAHOVIST”)

Summary. The article analyzes the Ukrainian language press in Poland (two periodicals) taking into account lexical, morphological, wordformation and syntactic peculiarities. The examples chosen from the periodicals show deviation from lexical and grammatical norms.

Key words. Ukrainian press, linguistic norms, deviation of norms